

	Genel Endeks Sırası	İmalat Sanayi Sektörü Alt Endeksi Sırası	Sağlık Sektörü Alt Endeksi Sırası	Eğitim Sektörü Alt Endeksi Sırası
Manisa	25	19	22	37
Aydın	22	34	11	30
Balıkesir	15	24	13	16
Denizli	12	12	9	24
İzmir	3	2	4	5
Uşak	30	29	23	27

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Sıralaması (2003)

İldeki nüfus giderek artmaktadır. TÜİK Genel Nüfus Sayımı ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre ülke nüfusu 2000'de 67.803.927 iken, 2007'de 70.586.256'e, 2012'de ise 75.627.384'e çıkmıştır. Manisa nüfusu da 2000'de 1.260.169 iken, 2007'de 1.319.920'ye, 2012'de ise 1.346.162'ye yükselmiştir. Nüfus büyüklüğü açısından 2000 yılında 12. sırada yer alan Manisa ili 2007 ve 2012'de ise 14. sıraya gerilemiştir. Bu durumun nedeni 2000 yılında Manisa'dan daha az nüfusa sahip Hatay ve Kocaeli illerinin nüfusunun daha hızlı artmış olmasıdır.

İlde merkez ilçe (Şehzadeler ve Yunusemre) dışında nüfus yönünden kent kategorisine sahip yerleşimler yaygındır. Nüfusu 20 bin üzeri yerleşimler TÜİK tarafından "kent" olarak sınıflandırılmaktadır. Bu yönüyle Manisa'da 9 ilçe merkezi yerleşimi 20 bin üzeri nüfusa sahiptir. Bu yönüyle Manisa nüfusunun %61,8'inin kentlerde yaşadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Saruhanlı ilçe merkezi 15.781'lik nüfusuyla kent kategorisine yükselme ihtimali en yüksek olan kırsal yerleşimdir. İlde nüfusu 10 bin üzeri olan yerleşimler, Tablo 2'de sunulmaktadır. Gölarmara, Köprübaşı ve Selendi dışındaki tüm ilçe merkezlerinin bulunduğu listede Soma ilçesine bağlı Turgutalp beldesi dikkat çekmektedir.

Tablo 2 - Manisa'da Nüfusu 10 Bin ve Üzerinde Olan Yerleşimler

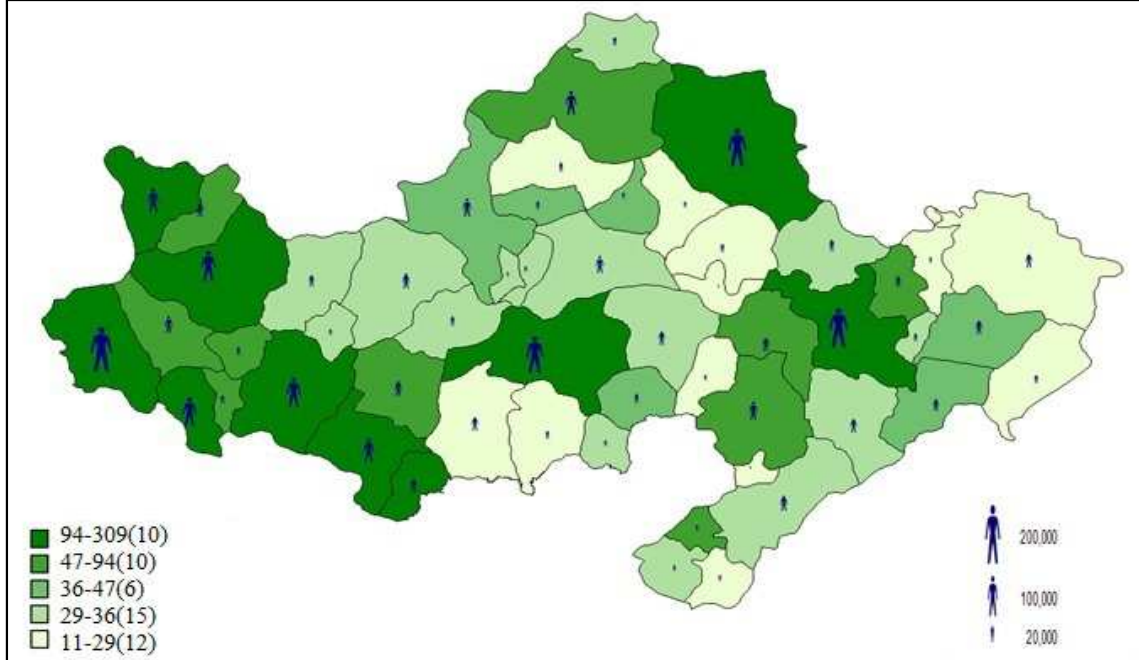
Yerleşim Adı	Bulunduğu İlçe	Nüfus
Manisa Merkez İlçe (Şehzadeler ve Yunusemre)	Manisa Merkez	309.050
Turgutlu İlçe Merkezi	Turgutlu	122.383
Akhisar İlçe Merkezi	Akhisar	107.086
Salihli İlçe Merkezi	Salihli	98.618
Soma İlçe Merkezi	Soma	76.305
Alaşehir İlçe Merkezi	Alaşehir	48.147
Kırkağaç İlçe Merkezi	Kırkağaç	25.686
Kula İlçe Merkezi	Kula	24.684
Demirci İlçe Merkezi	Demirci	20.605
Saruhanlı İlçe Merkezi	Saruhanlı	15.781
Sarıgöl İlçe Merkezi	Sarıgöl	13.785
Gördes İlçe Merkezi	Gördes	10.588
Ahmetli İlçe Merkezi	Ahmetli	10.081
Turgutalp Beldesi	Soma	10.009

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

İldeki nüfus yoğunluğu kuzeydoğu bölümü dışında oldukça yüksektir. Nüfus yoğunluğu yönünden Manisa'da Merkez ilçe (Şehzadeler ve Yunusemre) dışında Akhisar,

Alaşehir, Salihli, Sarıgöl, Soma ve Turgutlu ilçeleri öne çıkmaktadır. Buna karşın Demirci, Gördes, Köprübaşı ve Selendi ilçelerinin nüfus yoğunluğunun Manisa'nın diğer ilçelerine göre daha düşük ve Afyonkarahisar, Kütahya ve Uşak'ın merkez dışındaki ilçeleri düzeyinde olduğu görülmektedir.

Harita 2 - İlçelerin Nüfus Büyüklükleri ve Yoğunlukları

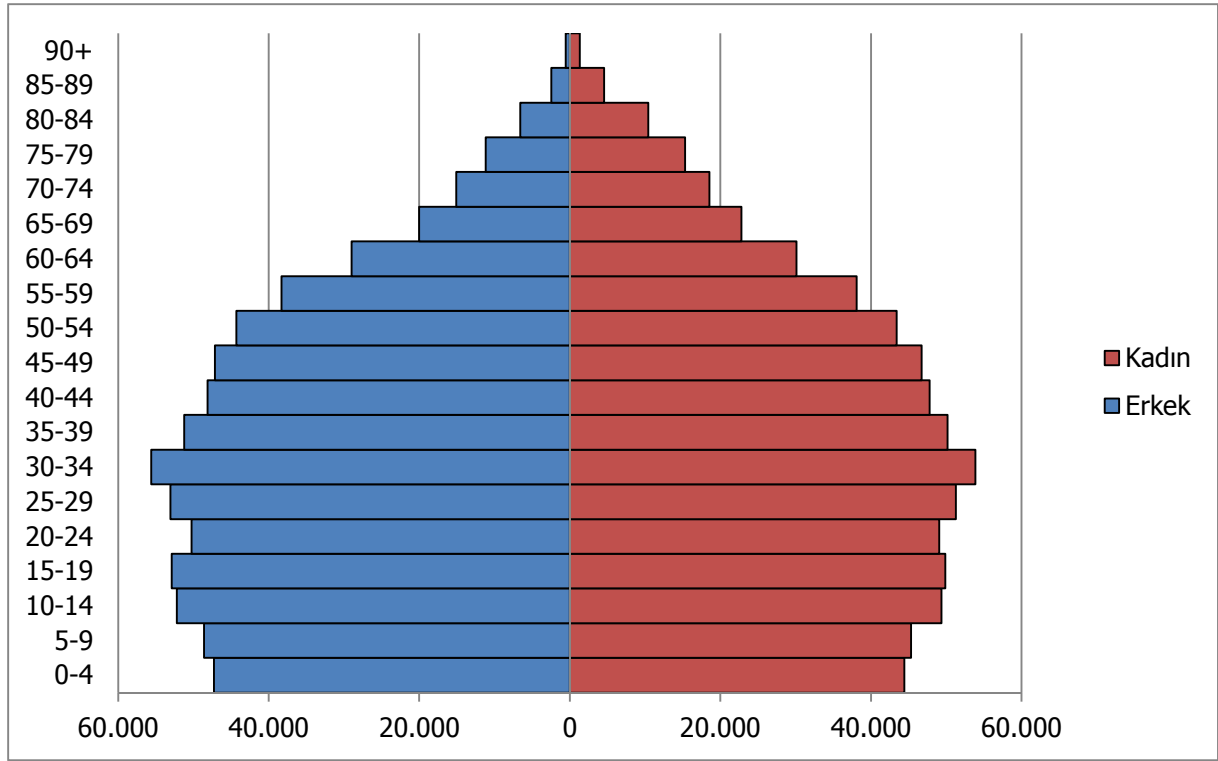

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

7

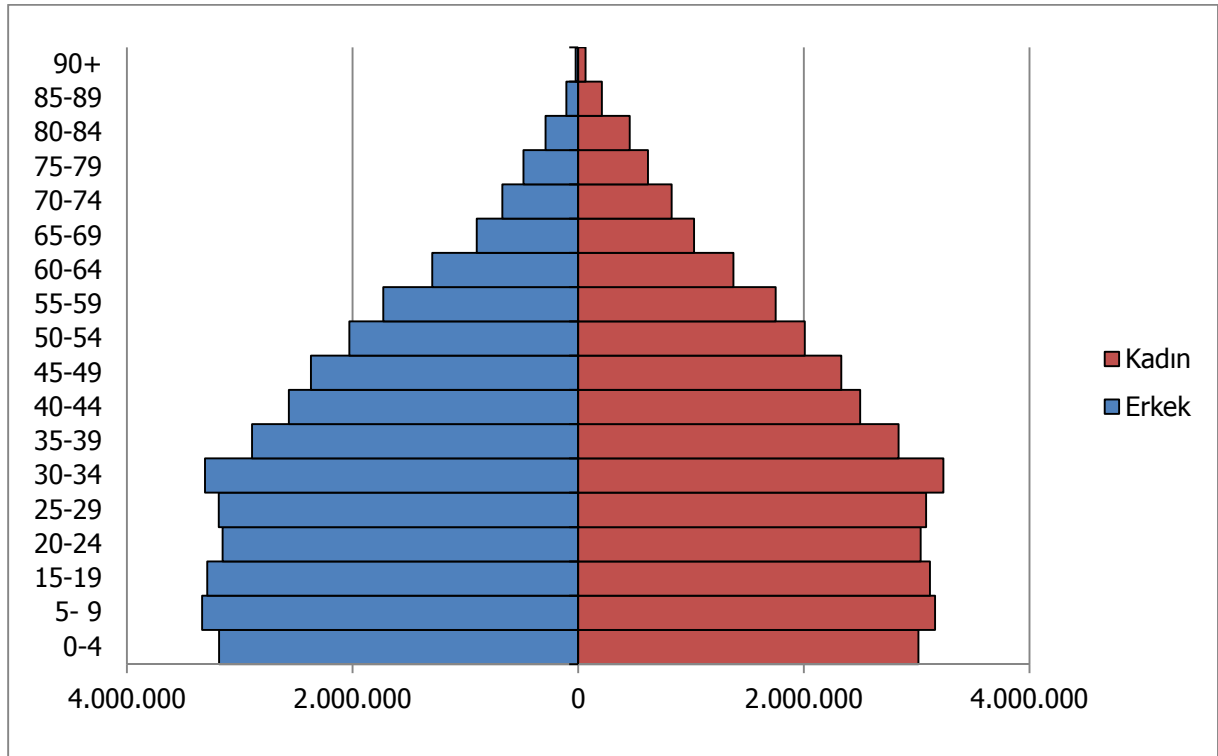
Manisa'daki orta yaş nüfus grubunun payı, bu yaş grubunun ülke genelindeki payından yüksektir. Grafik 1'deki Manisa iline ait ve Grafik 2'deki ülke geneline ait nüfus piramitleri incelediğinde, Manisa'da 35-54 yaşları arasındaki nüfusun payının ülke genelindekine göre daha yüksek oranda olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu yaş grubu nüfusunun toplam nüfus içindeki payı ülke genelinde %25,8 iken Manisa'da %28,1'dir. Buna ek olarak; yaşlı nüfusun da fazla olması doğurgan çağdaki nüfusun ve doğurgan çağa ulaşacak nüfusun azlığını ortaya koymaktadır. Bu durum, mevcut eğilimlerle Manisa nüfusundaki yaşlanmanın ülke geneline göre daha hızlı olacağı anlamına gelmektedir. Genç nüfusun işgücü piyasalarındaki önemi göz önüne alındığında nüfusu ilde tutmak veya çevre illerden göç çekmek amacı doğrultusundaki politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Grafik 1 - Manisa İli Nüfus Piramidi

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

Grafik 2 - Türkiye Nüfus Piramidi

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

İl nüfusu ülke geneline göre daha yaşlıyken, bazı ilçelerde genç nüfusun eksikliği sorunu daha tehlikeli boyutlardadır. Medyan (ortanca) yaş, nüfusun yaşa göre sıralanması sonucu tam ortada yer alan kişinin yaşını ifade etmektedir. Örneğin; ülke genelindeki medyan yaşın 30,1 olması nüfusun yarısının 30,1 yaşından küçük, yarısının ise 30,1 yaşından büyük olduğunu göstermektedir. Nüfusun yaşlılık düzeyini ortaya koyan bu göstergenin il genelinde ülke geneline kıyasla yüksek olduğu Tablo 3'ten anlaşılmaktadır. İlçeler bazında bakıldığında ise Merkez ilçe (Şehzadeler ve Yunusemre), Kırkağaç, Soma ve Turgutlu'daki düşük değerlere karşın birçok ilçede 35-37 arasında olan değer, Gördes ve Köprübaşı'nda 40'ın üzerine çıkmaktadır. Bu ilçelerin ortak özelliği nüfuslarının diğer ilçeleri nazaran düşük oluşudur. Başka bir deyişle bu ilçelerdeki genç nüfus, ekonomik koşulların kısıtlı olması ve yaşam kalitesinin düşüklüğü nedenleriyle hızla göç etmiş ve ilçelerde az sayıda kişiden oluşan yaşlı bir nüfus kalmıştır.

Tablo 3 - Medyan Yaş Değerleri

	Medyan Yaş
Türkiye	30,1
Manisa İl Geneli	33,6
Manisa Merkez (Şehzadeler ve Yunusemre)	31,1
Ahmetli	37,2
Akhisar	36,5
Alaşehir	34,2
Demirci	35,9
Gölmarmara	33,1
Gördes	40,4
Kırkağaç	31,1
Köprübaşı	40,4
Kula	35,7
Salihli	36,2
Sarıgöl	37,9
Saruhanlı	37,3
Selendi	36,7
Soma	32,0
Turgutlu	31,6

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

Son beş yıllık dönemde (2008-2012) nüfus artışı düşük olan ilçeler ile nüfus yoğunluğu düşük olan ilçeler benzerlik göstermektedir. İl genelinde 29.412 kişilik nüfus artışının sürükleyicisi Merkez ilçe (Şehzadeler ve Yunusemre) olmuştur. Beş yıllık süre içinde, Merkez ilçe (Şehzadeler ve Yunusemre) nüfusu 27.027 kişilik artış sağlarken, Turgutlu ilçesinin nüfusu 6.190 kişi, Kırkağaç ilçesinin nüfusu 3.027 kişi, Soma ilçesinin nüfusu 2.426 kişi ve Akhisar ilçesinin nüfusu ise 2.165 kişi artmıştır. Miktar yönünden nüfusu en çok azalan ilçe 3.989 kişi ile Saruhanlı iken; bu ilçe ile birlikte Demirci, Gördes, Kula ve Selendi ilçelerinde nüfus oransal olarak çok hızlı biçimde azalmaktadır. Bu ilçeler genel olarak nüfus yoğunluğu düşük ilçelerdir.

2023 yılları arasında yıllık ortalama nüfus artış hızının %0,98 olması beklenmektedir. Manisa'nın yakın çevresindeki illerde beklenen nüfus artış hızı Manisa iline göre yüksek olmasına rağmen söz konusu artış hızları ülke genelindeki seviyenin altında kalmaktadır. İllere göre nüfus ve nüfus artış oranı öngörülerini Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5 - Manisa ve Çevre İllerin Nüfus Projeksiyonları

	2018 Yılı Öngörülen Nüfus	2023 Yılı Öngörülen Nüfus	Öngörülen Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (Binde)
Manisa	1.366.768	1.370.823	1,7
Aydın	1.041.291	1.062.288	4,9
Balıkesir	1.179.774	1.184.375	1,8
Denizli	982.479	1.001.981	4,8
İzmir	4.242.048	4.405.279	8,6
Uşak	350.026	353.234	2,9
Türkiye	80.551.266	84.247.088	9,8

Kaynak: TÜİK, Nüfus Projeksiyonları (2012)

İl, 2008 yılı dışında genel olarak net göç verme eğilimindedir. 2008-2011 yılları arasında Manisa'nın net göç hızı genel olarak yıllık ortalama %-0,2 civarında iken, 2012'de Tablo 6'da görüleceği üzere %-0,14 olarak gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Manisa 2009-2010 ve 2012'de yakın çevresindeki illere göre nüfusu en hızlı azalan il iken, çevre illerin de fazla göç almayan yapıda olmaları dikkat çekicidir.

Tablo 6 - Yıllara Göre İllerin Net Göç Hızları (Binde)

	2008	2009	2010	2011	2012
Manisa	2,16	-4,11	-2,46	-2,02	-1,37
Aydın	9,15	0,90	0,05	1,02	2,77
Balıkesir	5,57	1,74	1,41	0,44	-0,34
Denizli	0,66	-1,71	-1,72	-0,42	2,58
İzmir	7,20	6,97	2,91	2,26	2,46
Uşak	-4,65	-2,83	-1,67	-4,36	2,68

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Manisa, İzmir'den yoğun olarak göç almaktadır. İlin 2008-2012 yılları arasında aldığı 64.699 kişilik göçün 41.548'i (%25,2'si) İzmir'dendir. Tablo 7'de sunulan Manisa'nın en çok göç aldığı 10 il incelendiğinde, bu illerin ortak özelliği Batı'da yer alan, Manisa'nın yakın çevresinde ve/veya büyük şehirler olmasıdır. İl, kendisine uzak Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerden fazla göç çekememektedir. Bu durum, ilin ekonomik koşullar ve sosyal olanaklar yönünden henüz bir çekim merkezi haline gelemediğinin göstergesidir.

Tablo 7 - İllere Göre Manisa'nın Aldığı Göç Miktarı (2008-2012)

	Miktar	Payı (%)
İzmir	41.548	25,2
İstanbul	11.174	6,8
Balıkesir	10.695	6,5
Kütahya	6.665	4,0
Ankara	5.015	3,0
Antalya	4.882	3,0
Aydın	4.309	2,6
Bursa	4.186	2,5
Uşak	4.098	2,5
Denizli	4.023	2,4
İlk 10 İl Toplamı	96.595	58,6%
Genel Toplam	164.699	

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

İlin yoğun olarak göç verdiği iller ile yoğun olarak göç aldığı iller benzerdir. 2008-2012 yılları arasında Manisa'ya gelen 164.699 kişiye karşılık, aynı dönemde ilden 175.292 kişi göç etmiştir. İl 5 yıllık süreçte yaklaşık 11 bin net göç vermiştir. Bu duruma en çok etki eden iller sırasıyla İzmir, İstanbul, Ankara, Bursa ve Muğla'dır. Manisa'nın bu illere verdiği göç miktarı ile aldığı göç miktarı arasında 17 bin kişiden fazla bir fark bulunmaktadır. Dikkat çeken husus göç alışverişinde İzmir-Manisa arasındaki karşılıklı yoğun ilişkidir. Manisa, İzmir'den yoğun olarak göç alırken yoğun biçimde göç de vermektedir.

Tablo 8 - İllere Göre Manisa'nın Verdiği Göç Miktarı (2008-2012)

	Miktar	Payı
İzmir	49.570	28,3
İstanbul	15.969	9,1
Balıkesir	9.978	5,7
Ankara	6.761	3,9
Antalya	6.087	3,5
Bursa	5.845	3,3
Aydın	5.403	3,1
Denizli	5.074	2,9
Kütahya	5.067	2,9
Uşak	4.719	2,7
İlk 10 İl Toplamı	114.473	65,3
Genel Toplam	175.292	

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

İlde Gölmmarmara dışındaki tüm ilçelerde okuma yazma oranı ülke genelinin üzerindedir. Ülke genelinde 15 yaş üzeri nüfustaki %92'lik okuryazarlık oranına karşılık Manisa il genelindeki %95,4'lük okuryazarlık oranı dikkat çekmektedir. Manisa, okuryazar nüfus oranı açısından ülke ortalamasının üzerindedir. Üstelik söz konusu durum Gölmmarmara dışındaki tüm ilçeler için de geçerlidir. Bu durum, ilde oldukça iyi olan okuryazarlık durumunun ilçeler arasında da dengeli dağıldığını ve kısmen de olsa temel eğitimin iyi durumda olduğunu göstermektedir. Ayrıca, anılan oran Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere Sarıgöl ve Soma ilçelerinde %97'nin bile üzerindedir.

Tablo 9 - 15 Yaş Üzeri Nüfusun Okuma Yazma Durumu

	Okuryazarlık Oranı (%)
Türkiye	92,0
Manisa İl Geneli	95,4
Manisa Merkez (Şehzadeler ve Yunusemre)	95,6
Ahmetli	96,3
Akhisar	95,2
Alaşehir	93,5
Demirci	95,4
Gölmarmara	91,2
Gördes	95,9
Kırkağaç	95,5
Köprübaşı	95,4
Kula	95,4
Salihli	95,2
Sarıgöl	97,8
Saruhanlı	94,9
Selendi	94,4
Soma	97,2
Turgutlu	95,7

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

İlde ilk düzey eğitim kurumlarından mezunların oranı fazlayken ortaöğretim ve yükseköğrenim görenlerin oranı ülke geneli ve çevre illere göre azdır. Ülke genelinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %4,9 iken, Manisa'da bu değer %4'tür. Buna karşın, ilde okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve ilköğretim düzeyindeki mezunların payları ülke genelinin üzerindedir. Beşeri sermayenin ölçütlerinden biri sayılabilecek yükseköğrenim mezunları payı ise ülke genelinde %11,4 iken, Manisa'da %8,5'tir. Manisa'nın yakın çevresindeki illere bakıldığında, söz konusu oran Aydın'da %10,7; Balıkesir'de %10,8; Denizli'de %10,6; İzmir'de %14,6; Uşak'ta ise %9,3'tür.

13

Tablo 10 - 15 Yaş Üzeri Nüfusun Eğitim Durumu (%)

	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak	Türkiye
Okuma yazma bilmeyen	4,0	3,2	3,6	2,4	2,4	3,8	4,9
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	6,8	7,2	6,2	6,6	5,4	7,2	6,7
İlkokul/İlköğretim/Ortaokul ve dengi okul mezunu	62,8	58,9	57,7	59,1	52,7	59,4	52,5
Lise veya dengi okul mezunu	17,4	18,5	20,3	20,0	23,4	19,5	21,4
Yüksekokul/Fakülte/Yüksek lisans/Doktora mezunu	8,5	10,7	10,8	10,6	14,6	9,3	11,4
Bilinmeyen	0,5	1,5	1,4	1,3	1,6	0,7	3,0

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2012)

İl, sağlık göstergeleri yönünden ülke geneline yakın düzeydedir. Manisa'da yüz bin kişiye düşen yatak sayısı 281 ile ülke genelinin üzerinde olmasına karşın sağlık alanında insan kaynaklarının nispeten zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Yüz bin kişiye düşen uzman hekim sayısı ülke genelinde 88 iken, Manisa'da 74'tür. Ayrıca yüz bin kişiye düşen toplam hekim sayısı ülke genelinde 169 iken, Manisa'da 151'dir. İl nüfusa göre uzman hekim ve toplam hekim sayısı yönünden Balıkesir ve Uşak'ın önünde yer almaktadır.

Tablo 11 - Sağlık Göstergeleri

	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak	Türkiye
Yüz Bin Kişiye Düşen Uzman Hekim	74	78	66	89	119	63	88
Yüz Bin Kişiye Düşen Toplam Hekim	151	158	126	178	223	122	169
Yüz Bin Kişiye Düşen Sağlık Personeli	587	627	610	697	705	734	616
Yüz Bin Kişiye Düşen Toplam Hastane Yatak Sayısı	281	255	251	227	274	288	252

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Sağlık (2011); TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (2011)

İlde işgücüne katılım oranı ülke genelinin ve çevre illerin birçoğunun üzerindedir.

Anılan oran ülke genelinde %47,5 iken, Manisa'da %52,1'dir. Bu durum, Manisa'da çeşitli nedenlerle işgücüne dâhil olmayan nüfusun payının ülke geneline göre daha az olduğunu göstermektedir. İşgücüne katılım oranı, özellikle ekonomisi gelişmiş büyük şehirlerde düşük seviyededir. Söz konusu şehirlerde ücretler daha yüksek olduğundan işgücüne katılan ve istihdam edilen nüfus, tüm nüfusun barınması için gereken üretimi sağlayabilmektedir.

Tablo 12 - İşgücüne Katılım Oranları (%)

	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak	Türkiye
İşgücüne Katılım Oranı	52,1	49,2	48,7	52,3	46,6	53,6	47,5

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması (2011)

İldeki işsizlik oranı oldukça düşük seviyededir. Manisa'daki istihdam oranı %49,6'lık değeriyle ülke geneli ile tüm çevre illerin üzerindedir. İldeki işsizlik seviyesinin ise düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, özellikle genç nüfusun çeşitli nedenlerle göç etmesi ve ildeki işgücünün azalmasıdır.

Tablo 13 - İşgücü Göstergeleri

	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus (Bin Kişi)	İşgücü (Bin Kişi)	İstihdam (Bin Kişi)	İşsiz (Bin Kişi)	İstihdam Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
Manisa	1.048	546	520	26	49,6	4,8
Aydın	794	391	359	33	45,1	8,3
Balıkesir	942	459	426	33	45,2	7,2
Denizli	733	384	360	23	49,1	6,1
İzmir	3.173	1.477	1.330	147	41,9	9,9
Uşak	269	144	132	12	49,1	8,4
Türkiye	55.639	26.420	24.320	2.100	43,7	7,9

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması (2011)

İl genelinde istihdam edilenlerin büyük bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır.

Manisa'nın yakın komşularından Balıkesir ve Uşak'ta da benzer durum görülmektedir. Buna karşın ülke genelinde %50 civarında olan ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek İzmir'de %50'leri aşan hizmet sektörü istihdamının %34,2'de kalması, Manisa'daki hizmet düzeyinin düşüklüğünü göstermektedir. Bu durum, Manisa'da yaşayanların bir bölümünün bazı hizmetleri İzmir'den almasıyla da ilişkilidir.

Tablo 14 - İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

	Tarım	Sanayi	Hizmet
Manisa	40,7	25,1	34,2
Aydın	32,8	21,4	45,8
Balıkesir	39,7	19,0	41,3
Denizli	29,3	32,3	38,4
İzmir	11,8	30,3	57,9
Uşak	39,5	26,4	34,1
Türkiye	22,7	27,2	50,1

Kaynak: TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması (2011)

İlde çok sayıda sektörde küme potansiyeli tespit edilmiştir. SGK İstatistik Yıllıkları 2011 yılı verilerine göre; yapılan kümelenme analizinin üç değişkeni bulunmaktadır. Yoğunluk değişkeninde 1'in, büyüklük değişkeninde %1,23'ün (1/81 [il sayısı]), başatlık değişkeninde ise %4,17'nin (1/24 [sektör sayısı]) kullanıldığı analizde 3 yıldız alan olgun ve 2 yıldız alan gelişen kümeler Tablo 15'te listelenmektedir. Manisa'da 24 imalat sektörünün 7'sinde olgun küme tespit edilmiştir. İl, elektrikli teçhizat sektöründe Aydın ile plastik-kauçuk ve elektronik sektörlerinde ise İzmir ile ortak kümelenme faaliyetleri yürütebilecek konumdadır. İlin ayrıca Aydın, Balıkesir ve İzmir ile gıda sektöründe; Aydın ve Denizli ile diğer metalik olmayan mineral ürünleri sektöründe; Denizli ve İzmir ile fabrikasyon metal ürünleri sektöründe; Aydın ve İzmir ile ise makine sektöründe küme işbirliğine girmesi olasıdır. Analiz sonucu ortaya çıkan bir başka önemli sonuç ise olgun ve gelişen küme sayısının Manisa'da 9 iken Aydın'da 6, Denizli'de 5, Balıkesir ve Uşak'ta ise 3 olduğunun tespit edilmesidir. Bu durum Manisa'nın çok sayıda sektörde kümelenme potansiyeli olduğunu göstermektedir. Çevre iller arasında bu konuda Manisa'nın önünde olan tek il İzmir'dir.

Tablo 15 - 3-Yıldız Analizi Sonucu Tespit Edilen Olgun ve Gelişen Sektörler

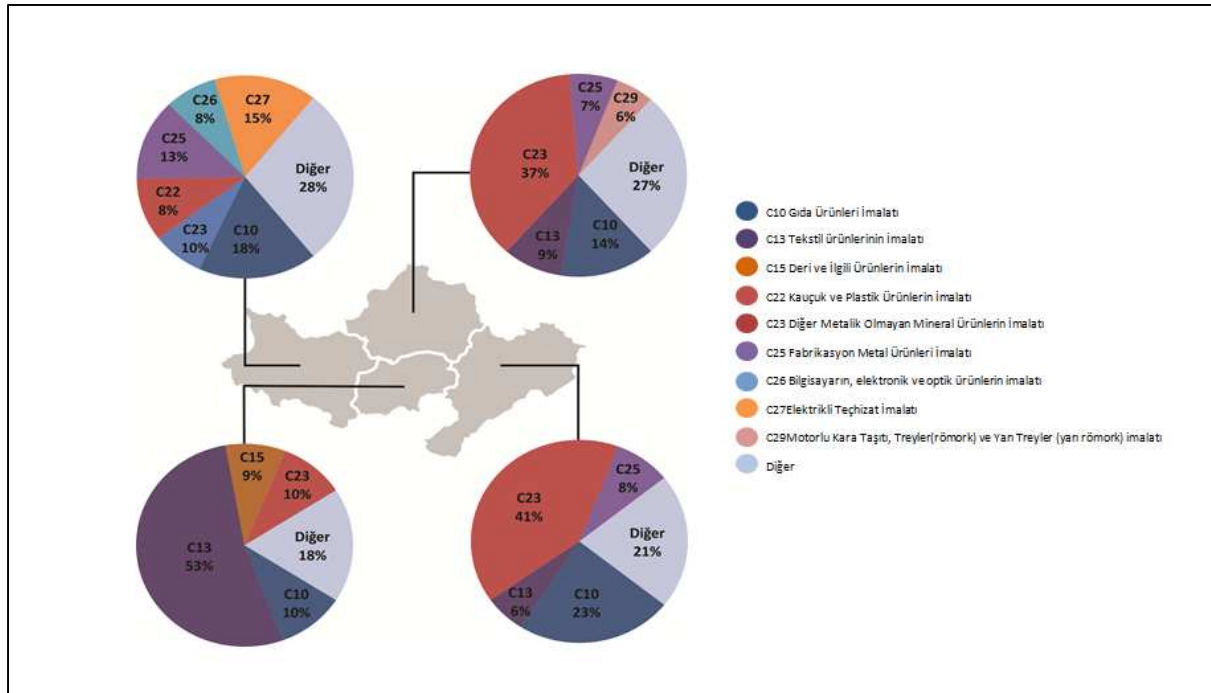
	Sektör Adı	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak
10	Gıda Ürünleri İmalatı	O	O	O		G	
11	İçecek İmalatı	G	G		G	G	
12	Tütün Ürünleri İmalatı					G	
13	Tekstil Ürünleri İmalatı				O	G	O
14	Giyim Eşyaları İmalatı				O	O	
15	Deri ve İlgili Ürünler İmalatı					G	O
16	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	G	G	O			
17	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı					G	
19	Kok Kömürü ve Petrol Ürünleri İmalatı					G	
20	Kimyasal Ürünleri İmalatı			O		G	
22	Kauçuk ve Plastik Ürünler İmalatı	O				G	
23	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	O	O		O		G
24	Ana Metal Sanayi					O	
25	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine Teçhizat Hariç)	O			G	G	
26	Bilgisayar, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	O				G	
27	Elektrikli Teçhizat İmalatı	O	O				
28	Makine ve Ekipman İmalatı	O	G			O	
31	Mobilya İmalatı					G	
33	Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı					G	

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı (2011), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

Manisa'nın sanayi içindeki sektörel dağılımı TR33 Bölgesi'nin diğer illerinden farklılık göstermektedir. SGK 2012 yılı verilerine göre; istihdam yönünden %18 ile gıda öne çıkarken, bu sektörü %15 oranıyla elektrikli teçhizat ile makine ve teçhizat hariç fabrikasyon metal ürünleri sektörleri izlemektedir. İller bazında sanayi istihdamının dağılımı Grafik 3'te gösterilmektedir.

16

Grafik 3 - İller Bazında Sanayi İstihdamının Dağılımı

Kaynak: SGK (2013)

İlde istihdamın teknoloji düzeyi ülke geneli ve çevre illere göre oldukça yüksektir.

Tablo 16'da görüleceği üzere ülke genelinde %1,4 olan yüksek teknolojili sektörlerin istihdamdaki payı Manisa'da %7,8'dir. İl bu yönüyle ülke genelinde ilk sırada yer alırken en yakın çevre il olan İzmir'de bile bu oranın %1,3 olduğu görülmektedir. Bu durum, ildeki katma değeri yüksek sektörlerdeki yoğunlaşmanın fazla ve ilin katma değer üretmede ülke geneline göre daha iyi bir noktada olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde ilde orta-yüksek teknolojili sektörlerin payı %25,7 ile orta düşük teknolojili sektörlerin payı ise %35,5 ile ülke geneliyle çevre illerdeki değerlerin üzerindedir. Söz konusu durum ildeki makine, elektrikli-elektronik ürünler sektörlerinin yığılmasına da bağlı olmakla birlikte, ilde düşük teknolojili sektörlerle yönelimin az olduğunu göstermektedir.

Tablo 16 - İmalat Sektörü İstihdamının Teknoloji Düzeyine Göre Dağılımı (%)

	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak	Türkiye
Yüksek Teknolojili	7,8	1,0	0,8	0,2	1,3	0,2	1,4
Orta-Yüksek Teknolojili	25,7	15,4	12,8	2,2	17,6	2,7	14,9
Orta-Düşük Teknolojili	35,5	26,9	27,0	26,1	30,9	16,0	31,8
Düşük Teknolojili	31,0	56,7	59,4	71,5	50,2	81,1	51,9

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı (2012), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İlde hizmetler sektörünün niteliği (bilgi yoğunluğu) ülke genelinin gerisindedir.

Eurostat, NACE Rev.2 Sınıflamasına göre hizmet sektörlerinin bilgi yoğunlukları sınıflamasını belirlemiştir. Bu sınıflamaya göre ülke genelinde bilgi yoğunluğu yüksek sektörlerin hizmet sektörü istihdamındaki payı %31,9 iken; Manisa'da bu oran %26,1'dir. Manisa bu oranla yakın çevresindeki tüm illerin gerisindedir. Bilgi yoğun sektörlerin arasındaki yüksek teknolojili bilgi yoğun sektörlerin oranı ise ülke genelinde %2,4 iken, Manisa %1,3 ile çevre illerin tümünün biraz gerisindedir. Bunun yanı sıra bilgi yoğunluğu yüksek pazara yönelik ve finansal hizmet sektörlerindeki istihdamın payının da düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, hizmetler sektöründe yaratılan katma değeri olumsuz etkilemektedir.

Tablo 17 - Hizmet Sektörünün Bilgi Yoğunluğu (%)

Hizmet Türü	Manisa	Aydın	Balıkesir	Denizli	İzmir	Uşak	Türkiye
Bilgi Yoğunluğu Yüksek	26,1	26,5	23,6	27,9	28,5	28,8	31,9
Pazara Yönelik	8,9	10,5	8,7	11,6	14,0	10,7	13,0
Yüksek Teknolojili	1,3	1,8	1,3	1,9	1,4	1,4	2,4
Finansal	1,7	1,8	1,3	2,1	2,0	1,7	2,4
Diğer	14,2	12,5	12,3	12,3	11,1	15,0	14,1
Bilgi Yoğunluğu Düşük	73,9	73,5	76,4	72,1	71,5	71,2	68,1
Pazara Yönelik	67,0	65,3	68,2	64,8	67,8	67,3	62,0
Diğer	6,9	8,2	8,2	7,3	3,7	3,9	6,1

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı 2011, Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İl, bitkisel üretim yönünden üst sıralardadır. Manisa yıllık yaklaşık 2,5 milyon TL'lik üretimiyle ülke genelindeki bitkisel üretimin yaklaşık %3'ünü gerçekleştirmektedir. İlin bitkisel üretimi İzmir dışındaki çevresinde yer alan tüm illerin üzerindedir. Buna karşın il genelinde 212 bin kişi tarım sektöründe çalışmasına rağmen ilin bitkisel üretim değeri, tarım sektöründe 156 bin kişinin istihdam edildiği İzmir'in bitkisel üretiminin gerisinde kalmıştır. Bu durum, ilde bitkisel üretim veriminin daha da arttırılabileceği ihtimalini göstermektedir. Ayrıca Manisa

çevresindeki illerin bitkisel üretiminin oldukça fazla olması dikkat çekicidir. Manisa ve çevresindeki 5 il ülke bitkisel üretiminin %14,4'ünü karşılamaktadır.

Tablo 18 - İllerin Bitkisel Üretim Değerleri ve Türkiye Genelindeki Payları

	Bitkisel Üretim (1.000 TL)	Payı (%)	Sırası
Manisa	2.510.321	2,82	10
Aydın	2.091.580	2,35	14
Balıkesir	2.126.275	2,39	13
Denizli	1.903.094	2,14	17
İzmir	3.648.399	4,10	5
Uşak	532.102	0,60	48

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Türkiye, İl Yayınları (2011)

İl ve çevresi besi hayvancılığında da üst sıralardadır. Manisa canlı hayvanlar değeri açısından ülke genelinin %2,1'ine sahipken, yakın çevresindeki iller de bu yönden ülke genelinde üst sırada yer almaktadır. Hayvansal üretim değerlerine bakıldığında ise Manisa'nın Uşak dışındaki çevre illerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu durum ilde, bitkisel üretim ile besi hayvancılığının (özellikle kanatlı hayvanlar) gelişmesiyle ilişkilidir. Çevre illerden Balıkesir'in hem canlı hayvanlar hem de hayvansal üretim değerinde ülke genelinde 2. sırada; İzmir'in ise canlı hayvanlar değerinde 3., hayvansal üretim değerinde ise 4. sırada yer alması dikkat çekicidir.

Tablo 19 - İllerin Canlı Hayvanlar Değerleri ve Türkiye Genelindeki Payları

	Canlı Hayvanlar Değerleri (1.000 TL)	Payı (%)	Sırası
Manisa	1.263.149	2,10	13
Aydın	1.316.261	2,19	10
Balıkesir	2.575.263	4,29	2
Denizli	1.126.488	1,88	18
İzmir	2.251.530	3,75	3
Uşak	694.715	1,16	37

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Türkiye, İl Yayınları (2011)

Tablo 20 - İllerin Hayvansal Üretim Değerleri ve Türkiye Genelindeki Payları

	Hayvansal Üretim Değerleri (1.000 TL)	Payı (%)	Sırası
Manisa	230.796	0,54	26
Aydın	370.900	0,87	6
Balıkesir	627.814	1,47	2
Denizli	320.481	0,75	10
İzmir	523.204	1,23	4
Uşak	124.900	0,29	50

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Türkiye, İl Yayınları (2011)

İlde organik üretim oldukça gelişmiştir. Ülke genelinde organik üretim yapan 42.460 çiftçinin 1.677'si (%3,9'u) Manisa'dadır. Organik üretim yapılan alanlar içindeki payı %2,2 olan ilin organik üretimdeki payı %3,1'dir. Tablo 21'deki bilgilere göre organik üretimde öne çıkan Manisa çevresinin ülke organik üretiminde payının %12,6 gibi yüksek bir değerde olduğu görülmektedir. Bu iller arasında Manisa'nın sadece Aydın ilinin gerisinde kalması ilin organik üretim alanındaki başarısının göstergesidir.

Tablo 21 - Organik Üretim

	Çiftçi Sayısı	Üretim Alanı (Hektar)	Üretim (Ton)
Manisa	1.677 (%3,9)	13.387 (%2,2)	51.082 (%3,1)
Aydın	4.739 (%11,2)	29.824 (%4,9)	107.340 (%6,5)
Balıkesir	94 (%0,2)	1.080 (%0,2)	1.248 (%0,1)
Denizli	198 (%0,5)	930 (%0,2)	3.827 (%0,2)
İzmir	1.409 (%3,3)	14.086 (%2,3)	45.593 (%2,7)
Uşak	1 (%0,0)	*	*
Türkiye	42.460	614.618	1.659.543

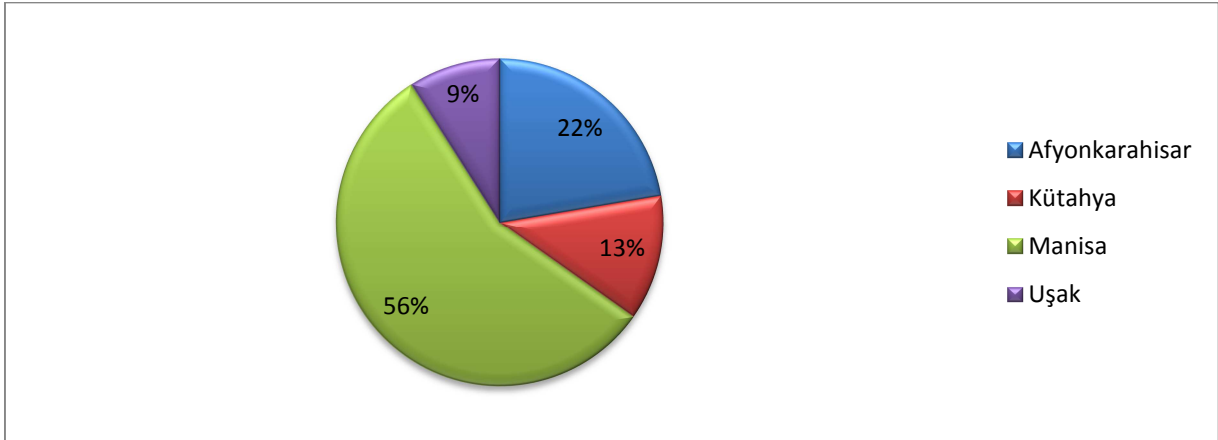
Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Türkiye, İl Yayınları (2011)

* 5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu gereği gizlilik ilkesine göre bilgiler verilememiştir.

Manisa, tarımsal üretim yönünden TR33 Bölgesi içinde ilk sırada yer almaktadır.

TR33 Bölgesi'ndeki bitkisel üretim değeri 6.434.982.210 TL'dir. Söz konusu değerde en büyük pay Manisa'nın olmuştur. Grafik 4'te illerin bitkisel üretimdeki payı gösterilmiştir. Bitkisel üretim miktarı yönünden Bölge'de öne çıkan Manisa'nın 128 bitkisel üründen 112'sini üreterek ürün çeşitliliğinde de önde olduğu görülmektedir. Kütahya 102, Afyonkarahisar 101, Uşak ise 99 çeşit ürün üretmektedir. 2009 yılı Hayvansal Üretim Değerleri ile 2011 yılı Tarımsal Fiyat İstatistikleri kullanılarak elde edilen hayvansal ürünler değerlerine göre; Bölge'deki hayvansal üretim değeri 2.568.039.188 TL iken; anılan değer Manisa'da 1.235.734.819 TL (%48,1)'dir. Hayvansal ürünlerin üretim değerinin Afyonkarahisar'da 903.158.905 TL (%35,2), Kütahya'da 903.158.905 TL (%9,9), Uşak'ta ise 173.650.240 TL (%6,8) olduğu görülmektedir.

Grafik 4 - Bölge'deki İllerin Bitkisel Üretimdeki Payı

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri (2011); TÜİK, Çiftçinin Eline Geçen Fiyatlar; Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları¹

İldeki ihracat, çevre illerin çoğunun üzerinde olmasına rağmen ihracattaki artış oranı sınırlı kalmıştır. 2004-2012 yılları arasında ildeki ihracat artış oranı ülke genelinin altındayken, 2012 ihracatının yakın çevresindeki illerden İzmir dışındakilerin tümünün önünde yer aldığı görülmektedir. Aynı dönem içerisinde İzmir dışında çevredeki tüm illerin ihracatı daha hızlı şekilde artmıştır.

¹ Kurutulan ürünlerin fiyat değerleri İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden temin edilerek, İlde fiyatı oluşmayan ürünlerin fiyat değerleri ise en yakın İldeki fiyat kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 22 - İllerin İhracat Değerleri

	İhracat (2004, Dolar)	İhracat (2012, Dolar)	2004-2012 Artış Oranı (%)
Manisa	2.326.684.822	4.314.899.980	85,4
Aydın	229.165.681	558.743.830	144
Balıkesir	147.238.104	480.131.180	226
Denizli	1.186.862.032	2.739.106.770	131
İzmir	4.698.742.754	8.484.258.370	80,6
Uşak	68.456.481	181.053.480	164
Türkiye	63.798.811.561	137.709.928.700	116

Kaynak: TİM, İhracat Rakamları

İldeki ihracatta ülke genelindeki benzer olmayan sektörler yoğunken, Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatındaki ihracat öne çıkmaktadır.

Ülke geneli ile Manisa ilinin 2012 yılında ISIC Rev. 4 Sınıflamasına göre en çok ihracat yaptıkları 3 sektör ve ihracat miktarları Tablo 23'te sunulmaktadır. İlk 3 sırada yer alan sektörlerin ülke geneli ile Manisa ilinde birbirinden tamamen farklı olması sektörel yapıdaki farklılığı göstermektedir. Ayrıca, ülke genelinde ilk 3 sektörün ihracattaki payı %39,5 iken, Manisa'da bu payın %77,9'u bulması dikkat çekmektedir.

Tablo 23 - İhracatta Öne Çıkan Sektörler

Manisa İli İhracatında Öne Çıkan Sektörler			
Sektör Kodu	Sektör Adı	İhracat 2012 (Dolar)	Payı (%)
26	Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	1.745.097.807	41,6
27	Elektrikli teçhizat imalatı	1.031.297.374	24,6
10	Gıda ürünlerinin imalatı	491.581.818	11,7
	Toplam	4.198.964.142	

Ülke İhracatında Öne Çıkan Sektörler			
Sektör Kodu	Sektör Adı	İhracat 2012 (Dolar)	Payı (%)
24	Ana metal sanayii	29.101.739.370	19,1
29	Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	16.760.146.314	11,0
14	Giyim eşyalarının imalatı	14.259.721.497	9,4
	Toplam	152.461.736.556	

Kaynak: TÜİK (2013), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İlin en çok ithalat yaptığı sektörler ülke geneliyle kısmen benzerlik göstermektedir. Ülke geneli ile Manisa ilinin 2012 yılında ISIC Rev. 4 Sınıflamasına göre en çok ithalat yaptıkları 3 sektör ve ithalat miktarları Tablo 24'te sunulmaktadır. Hem ülke genelinde hem ilde Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı sektörünün ithalatta ilk 3 sırada yer alması ildeki ithalatın sektörel yapısının ülke genelinden fazla farklı olmadığını göstermektedir. İhracattaki sektörlerin farklı olmasına karşın ithalattaki sektörlerin benzer olması, ithalata bağımlılığın ihracattaki sektörel yapıyla ilişkili olmadığını göstermektedir.

Tablo 24 - İthalatta Öne Çıkan Sektörler

Manisa İli İthalatında Öne Çıkan Sektörler			
Sektör Kodu	Sektör Adı	İthalat 2012 (Dolar)	Payı (%)
27	Elektrikli teçhizat imalatı	1.013.897.297	28,0
26	Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	998.017.847	27,6
28	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	422.821.077	11,7
	Toplam	3.618.458.822	

Ülke İthalatında Öne Çıkan Sektörler			
Sektör Kodu	Sektör Adı	İthalat 2012 (Dolar)	Payı (%)
20	Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	27.405.787.081	11,6
24	Ana metal sanayii	26.526.903.815	11,2
28	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	19.560.462.734	8,3
	Toplam	236.545.140.909	

Kaynak: TÜİK (2013), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İldeki ihracat, tüketim ve yatırım mallarında yoğunlaşmaktadır. Standart Uluslararası Ticaret Sınıflamasına Dayalı Geniş Ekonomik Gruplara Göre Sınıflama (BEC Rev.4) bazında ihracat verileri incelendiğinde; Manisa'da tüketim malları ihracatının payı %68,3 iken, bu değer ülke genelinde %38,7'dir. Benzer şekilde sermaye (yatırım) malları ihracatının payı Manisa'da %19 iken ülke genelinde %10,5'tir. Buna karşın Manisa'nın ülke geneline göre hammadde ve ara malı ihracatında daha düşük paylara sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu durum, ilin elektrikli ve elektronik ürünler ile makine imalatı ihracatında yoğunlaşmasıyla ilgilidir. Başka bir deyişle, ilde diğer ülkelerin üretimde kullandığı malların ihracatı fazladır.

Tablo 25 - İhracatın Geniş Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (%)

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak	Türkiye
Sermaye (Yatırım) Malları	1,7	6,0	19,0	1,5	10,5
Hammadde ve Ara Malı	67,5	29,7	12,8	68,1	50,4
Tüketim Malları	30,8	64,3	68,3	30,4	38,7
Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4

Kaynak: TÜİK (2012), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İlde çevre illere benzer şekilde, yoğun olarak hammadde ve ara malı ithal edilmediği görülmektedir. Tablo 26'daki bilgilere göre BEC Rev.4 sınıflamasına göre 2011 yılında hammadde ve ara malı ithalatının toplam ithalattaki payı, Manisa'da %47,8 iken ülke genelinde %71,9'dur. İldeki ithal bağımlılığını gösteren bu oran Manisa'da çevre illere ve ülke geneline göre daha düşüktür. Buna karşın ülke ithalatında %15,5'lik paya sahip sermaye (yatırım) malları Manisa'da %51,4'lük paya sahiptir. Bu durum ilin üretimde girdi yönünden değil, üretim araç ve makineleri yönünden dışa bağımlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 26 - İthalatın Geniş Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (%)

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak	Türkiye
Sermaye (Yatırım) Malları	11,3	16,6	51,4	13,8	15,5
Hammadde ve Ara Malı	85,9	80,3	47,8	85,8	71,9
Sanayi için işlem görmemiş hammaddeler	1,4	19,1	0,8	20,0	6,7
Sanayi için işlem görmüş hammaddeler	41,1	38,0	25,8	49,0	31,3
Tüketim Malları	2,8	3,1	0,8	0,4	12,3
Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3

Kaynak: TÜİK (2012), Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

İlin ihracatı, istihdamda olduğu gibi yüksek ve orta-yüksek teknoloji sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Ülke genelinde ve Bölge illerinde 2011 yılı imalat sektörü ihracatının teknoloji seviyelerine göre dağılımı Tablo 27’de sunulmaktadır. Tablodaki verilere göre Manisa diğer Bölge illerinden farklı olarak yüksek ve orta-yüksek teknoloji sektörler ihracatında ülke genelinin üzerinde ve oldukça yüksek değerlere sahiptir. Söz konusu sektörlerin ihracattaki payı ülke genelinde %31,7 iken Manisa’da %75,6 seviyesindedir. İldeki ihracatın düşük ve orta düşük teknoloji sektörler yerine yüksek ve orta-yüksek teknoloji sektörlerde yoğunlaşması olumlu bir durumdur.

Tablo 27 - İmalat Sektörü İhracatının Teknoloji Düzeylerine Göre Dağılımı (%)

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak	Türkiye
Yüksek Teknolojili	0,0	0,0	43,0	0,1	2,6
Orta-Yüksek Teknolojili	3,9	3,3	32,6	8,7	29,1
Orta-Düşük Teknolojili	83,7	92,8	11,1	22,4	37,3
Düşük Teknolojili	12,5	3,9	13,3	68,8	31,0

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri; Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları (2011)

İlde yoğun olarak orta-yüksek teknoloji sektörlerde ithalat yapılmaktadır. Ülke genelinde yüksek ve orta-yüksek teknoloji sektörlerdeki ithalatın payı %53,9 iken, Manisa’da %82,1 gibi yüksek bir seviyededir. Bu durum, ilin özellikle orta-yüksek teknoloji sektörlerdeki yoğun ithalatından kaynaklanmaktadır. Teknoloji düzeylerine göre Bölge illeri ve ülke geneli ithalatının dağılımının verildiği Tablo 28’den, Manisa’da ithalatın teknoloji düzeyinin ihracatın teknoloji düzeyi ile benzer olduğu görülmektedir. Bu durum, ildeki ihracatın teknoloji düzeyinin oldukça yüksek olması ile ilgilidir. Genel olarak, ülke genelindeki yüksek teknoloji ürün ithal edip düşük teknoloji ürün ihraç edilmesi sorununun Manisa’da daha az olması olumlu bir durumdur.

Tablo 28 - İmalat Sektörü İthalatının Teknoloji Düzeylerine Göre Dağılımı (%)

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak	Türkiye
Yüksek Teknolojili	1,3	2,2	28,9	0,5	9,7
Orta-Yüksek Teknolojili	35,6	53,3	53,2	69,6	44,2
Orta-Düşük Teknolojili	57,8	30,5	14,0	7,9	32,0
Düşük Teknolojili	5,3	14,0	3,8	22,0	14,2

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri; Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları (2011)